

La transició a Euskadi

[SANTIAGO DE PABLO]

EUSKADI: EL REPTA BASC

La transició democràtica va ser al País Basc més complexa que en el conjunt d'Espanya, a causa de la persistència del terrorisme d'ETA, que s'havia sumat a la *qüestió basca*, els orígens de la qual poden rastrejar-se en el segle XIX, entesa com el problema de l'encaix d'Euskadi a l'estat espanyol, incloent la discussió sobre els límits del seu territori, especialment sensible en el cas de Navarra. No obstant això, també aquesta qüestió presentava una important mutació, ja que el nacionalisme, principal peculiaritat del sistema polític basc, havia patit durant el franquisme la transformació més important de la seua història, com a conseqüència del naixement d'ETA el 1959, que havia privat el PNB del monopoli de la representació del món nacionalista, que abans tenia quasi en solitari.

El fet que el terrorisme no cessara després de la mort de Franco sinó que, al contrari, s'incrementava dramàticament, convertia Euskadi en un polvorí a punt d'esclatar, un vertader repte per als governs espanyols de la transició. Per si no fóra poc, Bascònia va ser escenari d'altres esdeveniments que van influir en el procés polític espanyol, tal com va succeir amb dos dels fets que van acabar fent caure el govern d'Arias Navarro: la mort de cinc treballadors a mans de la policia a Vitòria, el 3 de març de 1976 (colofó d'un conflicte social que va afectar les principals empreses de la capital alabesa i va durar diversos mesos), i els successos de Montejurra (Navarra), el 9 de maig, on es van enfrontar violentament les dues faccions en què estava dividit el carlisme, amb dos morts i diverses desenes de ferits,

com a conseqüència de l'acció del sector ultradretà contra els carlins autogestionaris de Carlos Hugo.

Després d'aquests successos, el juliol de 1976, el rei va confiar en Adolfo Suárez per a substituir Arias i portar a la pràctica la transició a un sistema democràtic sense ruptura, el punt de no retorn del qual va ser el referèndum d'aprovació de la Llei de reforma política al desembre d'aquell any. Davant aquesta consulta, tots els grups d'oposició bascos (encara no legalitzats, encara que ja havien començat a fer algunes aparicions en públic) van preconitzar l'abstenció. Els resultats del referèndum al País Basc (en especial a Biscaia i Guipúscoa, on l'abstenció va aconseguir el 47% i el 55% del cens, respectivament) van reflectir un suport a l'oposició superior a la mitjana espanyola, encara que en general el referèndum va ser un triomf de l'opció reformista de Suárez. De fet, una vegada aprovada la llei, l'oposició democràtica va acceptar implicar-se en la continuació del procés democratitzador liderat pel govern de Suárez, i a principis de 1977 la major part dels partits polítics van ser legalitzats, cosa que va donar pas a una nova fase de la transició.

LES FORCES POLÍTQUES AL PAÍS BASC I L'EXISTÈNCIA D'ETA

El mapa polític basconavarres de la transició es va configurar a partir d'un conglomerat de múltiples partits, alguns d'àmbit estatal (UCD, PSOE, PCE i AP) i altres limitats a Bascònia. Aquests últims no eren tots de caràcter nacionalista, ja que van sorgir grups propis del centre i la dreta espanyola, com la minúscula Democràcia Cristiana Basca i l'escissió navarresa d'UCD, UPN (Unión del

euskal
iraultzarako
erakunde
harmatua

Pueblo Navarro). Però la major transformació es va produir en l'àmbit del nacionalisme basc; encara que el PNB va continuar sent el partit majoritari, va aparèixer a la seua esquerra una constel·lació de grups, la major part lligats a les dues branques en què s'havia dividit ETA el 1974: la politicomilitar i la militar. Aquests grups acabarien donant lloc a dues coalicions: Euskadiko Ezkerra (EE), vinculada a ETA politicomilitar, i Herri Batasuna (HB), sorgida el 1978 com a branca política d'ETA militar. Fins que es van celebrar les primeres eleccions democràtiques, el 1977, va ser impossible conèixer la força real d'aquesta multiplicat d'opcions, fins al punt que semblava que aquelles que tenien major capacitat d'agitació del carrer (sobretot l'esquerra *abertzale*,

ETA.
L'existència de l'organització armada Euskadi Ta Askatasuna (ETA) va condicionar la transició al País Basc i a la resta de l'estat.

però també altres grups rupturistes) vencerien a les urnes. Tanmateix, aviat es va veure que els grans partits tradicionals (PNB i PSOE) eren els que tenien més suport, a pesar de l'avenç a les urnes de les coalicions vinculades a ETA.

Durant les primeres setmanes de 1977, representants dels diversos grups de l'oposició (entre ells Julio Jáuregui, del PNB) van negociar amb Suárez les pautes de la democratització. Aquestes reivindicacions van ser recolzades per mobilitzacions populars, com la convocada per l'Ajuntament navarrès d'Echarri-Aranaz el gener de 1977, que va ser prohibida pel govern, com també va fer amb l'Aberri Eguna (Dia de la Pàtria Basca), que tenia el suport de tots els partits i que estava previst que se cele-

brés a Vitòria a l'abril. Les tensions generades entorn d'aquestes convocatòries i la seua prohibició reflectien l'estira-i-arroña entre el govern i l'oposició, habitual en aquells mesos. Però, malgrat aquestes friccions, bona part de les peticions de l'oposició anaven sent ateses per Suárez, almenys parcialment. Així va succeir amb la legalització de la *ikurrina* el 19 de gener, el decret d'amnistia parcial del 14 de març, l'estranyament a Bèlgica d'alguns dels membres d'ETA condemnats en el procés de Burgos o l'autorització dels partits polítics.

Així i tot, el ritme de la reforma, el punt final de la qual era la convocatòria d'eleccions generals per al 15 de juny de 1977, va provocar l'escissió definitiva entre els partits democràtics (comandats pel PSOE i el PNB,

que mantenien la flama simbòlica del govern basc a l'exili) i l'esquerra nacionalista radical partidària d'ETA militar. Mentre els primers, tot i que reconeixien que no s'havia aconseguit una democratització plena, van acceptar la reforma i es van preparar per a participar en les eleccions de juny amb l'objectiu de redactar la nova Constitució democràtica, els grups proclius a ETA militar, partidaris de la ruptura total, es van negar a acudir a les urnes i van optar per la mobilització del carrer. Punts culminants d'aquesta mobilització van ser la Marxa de la Llibertat o les Setmanes pro Amnistia, que no van tenir el suport de l'oposició democràtica i en les quals es van produir diversos morts en enfrontaments amb la policia. D'aquesta manera, ja en els inicis mateixos de la transició es va reflectir la diferència entre Euskadi i el conjunt d'Espanya, on la totalitat dels partits van acudir a les urnes, ja que per a ells era la millor forma de lluitar per la democratització i per l'amnistia.

La negativa de l'esquerra *abertzale* a donar suport a la reforma es va unir a l'increment del terrorisme. Va contribuir a això que l'equilibri entre les dues branques en què s'havia escindit ETA el 1974, inicialment favorable als poli-milis, es decantara a favor d'ETA militar el 1977, gràcies a la integració en aquesta dels comandos *Berezjak* (especials), escindits aquell mateix any d'ETA politicomilitar. Els *Berezjak* havien iniciat el seu allunyament d'ETA politicomilitar després que aquesta organització, el 1976, decidira afegir a la seua estructura armada un aparell i un partit polític, que, com ja hem assenyalat, acabaria donant lloc a EE. En aquests anys, els poli-milis van continuar cometent atemptats, incloent alguns segrestos i assassinats molt cruels, però van començar lentament a fer passos cap a l'abandó de les armes, que es faria realitat després d'una negociació amb el govern d'UCD, el 1982.

Mentrestant, ETA militar va reconstituir la seua direcció a finals de 1977 amb un nucli dur que va romandre quasi intacte fins a 1992. En-

tre els membres de la seua executiva es trobaven Domingo Iturbe (*Txo-min*), José Antonio Urrutikoetxea (*Jasu Ternera*), Eugenio Etxebeste (*Antxon*) o José Miguel Beñaran (*Argala*), assassinat el 1978. Els *Berezjak*, que fins aquell moment havien estat la columna vertebral dels poli-milis, van aportar a ETA militar un bon nombre de comandos i quasi cent activistes, la qual cosa li va permetre incrementar el nombre d'atemptats. ETA es va disposar així a plantar cara al govern espanyol, posant en marxa més de vuitanta comandos i aprofitant la persistència del *santuari francès*, on els etarres es movien a gust gràcies a la permissivitat absoluta de la policia francesa.

De fet, el govern i la societat francesos continuaven veient ETA com un moviment antifranquista, format per joves idealistes, idea que es veia reforçada pels excessos de les forces d'ordre públic durant la transició. Fets com els del 3 de març de 1976 a Vitòria, el pillatge de locals comercials d'Errederria per la policia armada, els successos de les festes de San Fermín de 1978 (incloent la mort d'un jove per trets de la policia i la irrupció d'aquesta a la plaça de bous) i diverses morts en manifestacions i en controls policials, semblaven donar la raó als qui parlaven de dues violències enfrontades (la d'ETA i la de l'Estat), i van provocar cert déficit de legitimitat de l'estat espanyol durant la transició a Euskadi. Si a això s'afegien els atemptats perpetrats per grups d'extrema dreta o d'incontrolats (la Triple A, el Batalló Basc Espanyol, etc.) contra membres d'ETA o refugiats bascos a França, pot entendre's que no sols el govern francès, sinó també alguns partits democràtics bascos adoptaren una postura tèbia davant ETA, lamentant, però no condemnant els seus atemptats i exigint una democratització vertadera, que deixaria ETA sense arguments. La postura enfront d'ETA dels diferents partits antifranquistes es va anar fent més clara segons avançava la transició, i va culminar, en el cas del PNB, amb la manifestació que aquest partit

va convocar contra ETA a finals de 1978. Un any abans, l'octubre de 1977, les Corts havien aprovat l'amnistia general i tots els presos bascos, inclosos els condemnats per delictes de sang, havien recobrat la llibertat.

Aliena a aquests canvis en la societat basca, la branca militar d'ETA es va estructurar en aquests anys com un moviment clandestí, amb un clar predomini de l'aspecte militar sobre l'ideològic. Al mateix temps, va anar creant tot un entramat polític i de sociabilitat, que li servia de pedrera i de caixa de ressonància i en el qual, sota la fèrula de la mateixa ETA i de la coordinadora KAS, s'integraven organitzacions polítiques (HB), juvenils (*Jarrai*), sindicals (LAB), feministes, esportives, ecologistes, d'oci, etc. La idea de l'organització terrorista era posar contra les cordes l'estat espanyol (a qui ETA no considerava democràtic, sinó hereu del franquisme), no per derrotar-lo, ja que començava a ser conscient que es tractava d'un objectiu impossible, sinó per obligar-lo a entaular una negociació política. Segons l'organització terrorista, en

aquest procés l'Estat hauria d'acceptar l'Alternativa KAS, un document de 1976, assumit per ETA militar el 1978, que incloïa l'exigència de la integració de Navarra a Euskadi, l'eixida de les forces d'ordre públic, l'autodeterminació, la millora de les condicions de vida de la classe obrera, etc.

El caràcter exclusivament violent i antisistema d'ETA va quedar demostrat pel fet que la seua activitat s'incrementava, en comptes de reduir-se, cada vegada que s'aconseguien nous avenços democràtics. El seu únic objectiu era, al marge de la voluntat de la societat basca, aconseguir el fracàs de la reforma democràtica i de l'autonomia a Euskadi. Així, va ser en el període 1978-1980, anys de l'aprovació i implantació de la Constitució i de l'Estatut de Gernika, quan ETA va cometre un nombre més gran d'atemptats, molt superior al d'anys anteriors i posteriors. Les xifres parlen per si mateixes: ETA havia assassinat 17 persones el 1976, i 12 el 1977. El nombre de les víctimes d'ETA militar va ascendir a 62 el 1978, 69 el 1979 i 85 el 1980. A aquestes morts,

cal sumar-hi, entre 1978 i 1980, les 13 provocades pels poli-milis i 17 d'un altre petit grup escindit d'ETA, els Comandos Autònoms Anticapitalistes, amb la qual cosa van resultar un total de 246 assassinats de 1978 a 1980. Es va tractar d'una estratègia violenta que es va centrar fonamentalment en membres de l'exèrcit i de les forces policials, així com en campanyes per mitjà de les quals ETA intentava obtenir suport popular, com la iniciada el 1977 contra la central nuclear de Lemóniz (Biscaia), que es trobava llavors en construcció. Encara que les xifres d'assassinats es reduïen de forma considerable en els anys següents, aquesta pàgina negra de la història de Bascònia va continuar afectant la societat basca durant molt de temps

LA PREAUTONOMIA I LA QÜESTIÓ BASCA EN LA CONSTITUCIÓ

Les eleccions generals del 15 de juny de 1977 van ser un fet clau en la transició, ja que assentarien les bases del

nou sistema polític, després de quaranta anys sense democràcia. La participació va ser molt alta a Àlaba i Navarra (84% i 81% respectivament, superior a la mitjana espanyola) i més baixa en les altres dues províncies, a causa de l'abstencionisme de l'entorn d'ETA militar. A Bascònia, PSOE, PNB i UCD van obtenir la major part dels escons, i van deixar només una representació minoritària per a AP i EE. En les tres províncies basques, el vot no nacionalista va ser majoritari, però el PNB va ser el partit més votat (28% dels vots emesos), a pesar de la victòria d'UCD a Àlaba. En canvi, a Navarra el triomf va correspondre a UCD (28% dels vots), seguida del PSOE (21%). Ambdós es van repartir tots els seus escons del Congrés, la qual cosa convertia Navarra en una província molt semblant al conjunt d'Espanya.

Després de les eleccions, es tractava, seguint en part el model català, de constituir un organisme preautonòmic que, alhora que es redactava la Constitució i s'elaborava l'avantprojecte d'Estatut, aniria rebent de Madrid determinades transferències. A fi d'iniciar aquest procés, el 19 de juny es va constituir l'Assemblea de Parlamentaris Bascos, integrada per tots els diputats i senadors de les quatre províncies, excepte els representants navarresos d'UCD, el partit majoritari en aquest territori, que deixava clara així la seua posició contrària a la integració de Navarra en la futura Comunitat Autònoma Basca.

Al llarg de diversos mesos, l'Assemblea de Parlamentaris va treballar en la redacció del projecte preautonòmic, que havia de ser aprovat pels partits bascos i acceptat pel govern de Suárez i, per tant, per UCD. L'esborrany del projecte preautonòmic, consensuat entre PNB i PSOE, va ser sancionat pels parlamentaris el 19 de setembre, amb l'abstenció d'EE, que seguia una línia intermèdia entre el PNB i el rupturisme complet de l'extrema esquerra *abertzale*. Faltava només el vistiplau del govern, el major obstacle del qual (tenint en compte la postura dels navarresos d'UCD)

ASSEMBLEA DE PARLAMENTARIS BASCOS. Els diputats i senadors de les quatre províncies basques junt a l'històric arbre de Guernica, on es va celebrar la constitució de l'Assemblea de Parlamentaris Bascos, el 19 de juny de 1977

CRONOLOGIA

4 GENER 1977
El govern legalitza la <i>ikurriña</i> , la bandera nacional dels bascos.
15 JUNY 1977
A les primeres eleccions democràtiques el PNB és la força més votada a Bascònia, mentre a Navarra guanya la UCD. A Galícia la UCD s'emporta la majoria absoluta.
19 JUNY 1977
Es constitueix l'Assemblea de Parlamentaris bascos.
17 FEBRER 1978
Es constitueix a Vitòria el Consell General Basc, presidit pel socialista Ramón Rubial.
11 MARÇ 1978
El govern estableix la preautonomia a Galícia.
18 ABRIL 1978
Es constitueix la Xunta provisional de Galícia, presidida per Antonio Rosón.
25 JULIOL 1978
Se celebra el Dia da Patria Galega, amb una manifestació en la qual es reclama l'autonomia per Galícia.
29 DESEMBRE 1978
L'Assemblea de Parlamentaris Bascos, reunida a Gernika, ratifica el projecte d'Estatut d'Autonomia per Euskadi.

CRONOLOGIA

1 MARÇ 1979

A les eleccions generals es presenta per primera vegada Herri Batasuna, creada un any abans, com a braç polític d'ETA militar.

25 JUNY 1979

L'Assemblea de Parlamentaris de Galícia aprova un projecte d'Estatut d'Autonomia, equiparat a Catalunya i a Euskadi.

9 JUNY 1979

Es constitueix un nou Consell General Basc, presidit pel nacionalista Carlos Garaikoetxea.

25 OCTUBRE 1979

Se celebra el referèndum per l'aprovació de l'Estatut d'Autonomia d'Euskadi.

22 NOVEMBRE 1979

El Congrés dels Diputats aprova un Estatut d'Autonomia de Galícia rebaixat, que provoca el rebuig de totes les forces polítiques i socials gallegues.

9 MARÇ 1980

Primeres eleccions autonòmiques a Euskadi. El PNB treu la majoria. El mes d'abril Carlos Garaikoetxea és nomenat *lehendakari*.

29 SETEMBRE 1980

Un pacte de totes les forces polítiques gallegues amb el govern retorna a l'Estatut d'Autonomia plenes competències.

21 DESEMBRE 1980

En el referèndum per aprovar l'Estatut d'Autonomia de Galícia l'abstenció puja als 2/3.

20 OCTUBRE 1981

Primeres eleccions autonòmiques a Galícia amb victòria d'Aliança Popular.

era la incorporació o no de Navarra a la preautonomia basca, que d'alguna forma podia servir de pauta per a la configuració territorial del definitiu Estatut. L'Assemblea, conscient que no tenia el suport de la majoria parlamentària de Navarra, havia previst una preautonomia per a Àlaba, Guipúscoa i Biscaia, a la qual podria incorporar-se Navarra si així ho decidien els seus parlamentaris i el Consell Foral de Navarra, òrgan assessor de la Diputació. Aquest aspecte va fer que les negociacions es complicaren, ja que UCD de Navarra exigia que fóra preceptiu celebrar un referèndum, no previst per a les altres tres províncies, ja que la seua pertinença a Euskadi es considerava indiscutible. Per fi, al desembre de 1977 s'arribava a un acord, pel qual UCD acceptava la possibilitat d'anexió de Navarra a la preautonomia basca i el PNB admetia el referèndum. UCD, PNB i PSOE es comprometien a incloure en una disposició addicional de la futura Constitució l'exigència d'un referèndum per a la incorporació de Navarra a l'autonomia basca definitiva. Aquest embull reflectia la complexitat territorial, identitària i política de Bascònia, i en especial la particularitat navarresa, en un moment en què quasi tots els partits d'aquest territori, inclòs el PSOE, apostaven per la integració a Euskadi. Finalment, el 4 de gener de 1978 es publicava el decret pel qual s'aprovava el règim preautonòmic i la constitució d'un Consell General Basc (CGV), integrat per Àlaba, Guipúscoa i Biscaia, però al qual podria incorporar-se Navarra.

El pas següent era constituir el CGV, però abans era necessari saber què passaria amb el govern basc a l'exili. Aquest es trobava en una situació de paràlisi absoluta, encara que continuava encarnant la unitat democràtica de l'exili i un enllaç simbòlic amb l'etapa de la República. A Catalunya, el president de la Generalitat, Josep Tarradellas, havia passat el setembre de 1977 a presidir la preautonomia catalana, unint així la legitimitat de l'exili republicà amb la transició. Se-

guint el seu exemple, UCD va demanar la dissolució del govern basc, a la qual cosa es va oposar el PNB, que preferia guardar-se a la mànega l'as de l'Executiu, presidit per Jesús María Leizaola. A l'últim, es va imposar l'opció nacionalista de mantenir el govern amb seu a París, de forma paral·lela al nou ens preautonòmic basc, encara que el Gabinet de Leizaola a penes va actuar des de 1975 fins a la seua dissolució definitiva després de l'aprovació de l'Estatut basc.

Després de diverses negociacions, el CGV es va constituir a Vitòria al febrer de 1978 i va quedar integrat per cinc consellers del PNB, cinc del PSOE, tres d'UCD, un d'EE i un independent. El problema més gran va ser la designació del president del Consell, càrrec per al qual el PNB (amb el suport d'EE) proposava un dels seus líders més veterans, Juan Ajuriaguerra, mentre que el PSOE nomenava un altre il·lustre representant de l'oposició antifranquista, Ramón Rubial, que finalment va ser triat president. A partir d'aquest moment, el CGV va anar rebent transferències de l'Administració central, encara que a un ritme molt lent, la qual cosa va fer que l'abast real de la preautonomia basca fóra escàs. En gran part, això era a causa del poc interès que el PNB va mostrar per potenciar el Consell, atès que no n'havia obtingut la presidència i que havia mantingut al mateix temps el govern de l'exili.

Una vegada en marxa el CGV, la preautonomia va cedir el protagonisme, els mesos següents, al procés constitucional, principal missió de les Corts triades al juny de 1977. L'interès amb què es va acollir aquesta qüestió era lògic, ja que els preceptes constitucionals determinarien l'abast que podria tenir la futura autonomia basca. Per diversos motius, la ponència encarregada de redactar l'avantprojecte constitucional, designada l'agost de 1977, disposava d'un representant del catalanisme, però no hi havia cap nacionalista basc, a pesar del fet que el PNB havia aconseguit una representació significativa a les Corts i de la transcendència de la

EL PNB.

Carlos Garaikoetxea i Xabier Arzallus van liderar el Partit Nacionalista Basc durant els anys de la transició.

qüestió basca en la futura Constitució. La marginació del PNB de la ponència va ser probablement un error polític i tindria conseqüències importants.

Des del punt de vista dels diputats nacionalistes a les Corts, la clau de la Constitució era el tractament donat a les autonomies (Títol VIII) i el reconeixement dels drets històrics bascos, present en la disposició addicional primera del text definitiu. I és que, mentre que els representants d'EE (en particular el seu diputat Francisco Letamendia, *Ortzi*, que més tard passaria a integrar-se a HB) van optar per demanar que en la Constitució s'incloguera el reconeixement del dret d'autodeterminació del poble basc, el PNB (conscient de la impossibilitat de defensar aquest dret en un hemicicle aclaparadorament contrari i seguint la tradicional interpretació nacionalista dels Furs) va decidir orientar el problema basc per la via dels drets històrics, la qual

cosa significaria el reconeixement de la sobirania originària del poble basc, prèvia a la Constitució.

Al llarg de l'estiu de 1978 es va anar avançant en l'aprovació dels diferents articles de la Constitució, incloent el Títol VIII, que donava prou amplitud a les futures comunitats autònomes, sobretot en preveure, admetent una esmena del PNB, que les autonomies podrien gestionar atribucions en principi reservades a l'Estat. A pesar d'això, era segur que EE votaria en contra, ja que la Constitució no admetia la possibilitat de la independència per a Euskadi. El PNB, tanmateix, continuava mantenint una postura expectant, esperant a veure què passava amb la disposició addicional sobre els drets històrics. El portaveu del PNB a les Corts, Xabier Arzallus, havia presentat una fórmula que rescatava la idea de pacte entre els territoris forals i la Corona, cosa que donava lloc a un sistema autonòmic asimètric entre Euskadi i les al-

tres comunitats. La resta dels partits es van negar a acceptar aquesta esmena, però van consensuar-ne una altra de semblant, encara que deliberadament ambigua, que seria al final la inclosa en el text constitucional: «La Constitució empara i respecta els drets històrics dels territoris forals. L'actualització general d'aquest règim foral es durà a terme, si és el cas, en el marc de la Constitució i dels Estatuts d'Autonomia».

No obstant això, el PNB no estava disposat a acceptar que el reconeixement dels drets històrics es fera «en el marc de la Constitució», perquè llavors seria merament formal. Els nacionalistes pensaven que aquells drets eren «poders originaris bascos» i que havia d'indicar-se quines atribucions incloïen. Van ser mesos de múltiples negociacions a tres bandes (UCD, PSOE i PNB) per aconseguir que aquest partit donara la seua aprovació al text constitucional, però finalment les redaccions in-

termèdies presentades per nacionalistes i socialistes van ser rebutjades. Tot això va fer que, quan la Constitució es va aprovar a les Corts, amb el suport dels partits majoritaris a la Cambra, el PNB s'abstinguera, tractant d'escenificar una postura intermèdia entre aquest suport i el vot negatiu de l'esquerra *abertzale*, incloent tant HB com EE.

El 6 de desembre de 1978 va tenir lloc el referèndum per a l'aprovació definitiva de la Constitució. A Bascònia, la majoria dels partits demanaven el vot afirmatiu, enfront de l'abstenció proposada pel PNB i el vot negatiu de l'esquerra *abertzale* i l'extrema dreta franquista. El resultat d'aquest referèndum al País Basc ha estat objecte de múltiples interpretacions, difícils de calibrar, ja que resulta impossible distingir l'abstenció tècnica de la que era conseqüència de la campanya abstencionista del PNB. La veritat és que l'abstenció de les quatre províncies va ser superior a la mitjana espanyola (32,8%), però va haver-hi grans diferències entre unes províncies i altres; d'una banda, a Guipúscoa i Biscaia s'aconseguien uns nivells molt alts (entorn del 56% del cens) i, en canvi, de l'altra, a Àlaba i Navarra eren molt menors (41% i 33%, respectivament). Una diferència semblant d'adhesió a la Constitució s'observa en els vots afirmatius emesos (69% a Euskadi, enfront del 88% a tot Espanya) i negatius (23,5%, enfront del 8% espanyol). Es pot concloure que els resultats, congruents amb la força dels diferents partits en aquell moment, feien que es poguera parlar d'una societat conflictiva i d'una Constitució «contestada» al País Basc, però no d'un rebuig al text fonamental, ja que les abstencions no poden comptabilitzar-se com a vots en contra.

L'ESTATUT D'AUTONOMIA DEL PAÍS BASC

Després de l'aprovació de la Constitució, era possible presentar a les Corts el projecte d'Estatut basc, l'a-

provació del qual tindria el suport del PNB i d'EE, tot i que aquests partits no havien aprovat la Constitució en què se sustentaria. El novembre de 1978 s'havia constituït la ponència redactora, que estava composta per representants de tots els partits bascos, a excepció d'HB, que es va auto-excloure perquè no estava d'acord amb el procediment. Quedava definida, d'aquesta manera, la ruptura en el si de l'esquerra *abertzale*, entre el nacionalisme radical i violent d'HB i la gradual acceptació de la democràcia per EE, a pesar de la identitat d'interessos que aquesta mantenia encara amb la branca políticomilitar d'ETA. L'elaboració de l'Estatut (consensuat entre PNB, PSOE i EE, amb el suport, amb reserves, d'UCD) es va realitzar amb rapidesa, prenent com a base el text del PNB. El 29 de desembre l'Assemblea de Parlamentaris, reunida a Gernika, ratificava el projecte i el mateix dia es depositava al Congrés dels Diputats, unes hores abans que es donara entrada a l'Estatut de Catalunya. Les presses en l'elaboració del projecte es devien a la intenció d'avançar-se a l'Estatut català i a la decisió de Suárez, després de l'aprovació de la Constitució, de dissoldre les Corts i convocar noves eleccions generals per a l'1 de març de 1979.

Aquests comicis van presentar una important novetat respecte als de 1977, perquè per primera vegada es va presentar HB, creada un any abans. Encara que cap partit preconitzava ja l'abstenció, la participació va descendir en totes les províncies, la qual cosa semblava indicar un declivi de l'entusiasme democràtic que havia caracteritzat les primeres eleccions lliures després d'una llarga dictadura. Contràriament al que havia succeït el 1977, en aquestes eleccions el vot nacionalista a Àlaba, Guipúscoa i Biscaia va superar el no nacionalista, però va ser sobretot gràcies a l'inesperat èxit d'HB, que en la seua primera compareixença electoral va sumar 172.000 vots en les quatre províncies, mentre descendia el suport al PNB. No obstant això, HB va

OS L'ESTATUT. Miting unitari en favor de l'Estatut d'autonomia basc al frontó d'Anoeta. Participen Juan San Martín (ESEI); Ignacio Latierro (PCE-EPK); Carlos Carnicero (EKA); José Antonio Maturana (PSE-PSOE); Xabier Arzalluz (PNV-EA); Carlos Calderón (PTE-ORT) i Iñaki Albistur (EE)

confirmar el seu caràcter de partit antisistema en anunciar la seua intenció de no acudir a les Corts. Els resultats d'aquestes eleccions van ratificar la creixent diferència política entre Navarra i Euskadi, amb Àlaba en una posició intermèdia. A Navarra es van repetir en bona mesura els resultats de 1977, amb triomf per a UCD (32%), seguida del PSOE (22%), i a continuació es van col·locar dos partits nous: UPN i HB, que va superar clarament el nacionalisme moderat. A Àlaba va tornar a vèncer UCD, mentre que el PNB va ser el partit més votat a Biscaia i Guipúscoa.

Després de les eleccions, la nova Assemblea de Parlamentaris va ratificar el text de l'Estatut. Malgrat això, els diputats navarresos del PSOE no es van integrar en l'Assemblea, que va quedar reduïda a les tres províncies. El gir navarrista del PSOE —que es va consumir amb la separació estructural dels socialistes navarresos del Partit Socialista d'Euskadi el 1982— consolidava definitivament la bretxa institucional entre Navarra i Euskadi. A més, era necessari constituir un nou Consell General Basc, ajustant-se als recents resultats electorals, la qual cosa significa-

va donar major pes en aquest al nacionalisme basc i en particular al PNB, ja que HB seguia decidida a no participar en les institucions preautonòmiques. La conseqüència va ser que el juny de 1979 es va constituir el nou CGV, integrat per nou consellers del PNB, quatre del PSOE, quatre d'UCD i un d'EE. El dirigent nacionalista Carlos Garaikoetxea va substituir Ramón Rubial com a president d'aquest organisme, la qual cosa va permetre al PNB portar la batuta de les negociacions amb el govern de Suárez per a l'aprovació de l'Estatut.

El 2 de juliol començava a les Corts la discussió del projecte d'Estatut. La Constitució preveia que aquest havia d'aprovar-se en el termini de dos mesos, la qual cosa obligava a treballar contra rellotge, sobretot tenint en compte l'estira-i-arrotonsa que de seguida es va desenvolupar entre els nacionalistes bascos i el govern d'UCD, amb el PSOE com a convidat de pedra. Les dificultats per arribar a un acord van ser enormes, ja que era difícil compaginar l'Estatut de màxims que volia el PNB amb la precaució que davant un excés autogovern mostrava la majoria d'UCD. Qüestions com

la recuperació dels concerts econòmics, la televisió pròpia, la Seguretat Social, l'ensenyament, l'ordre públic, la justícia, la concreció de la possible incorporació de Navarra i la disposició addicional per la qual l'aprovació de l'Estatut no implicava la renúncia del poble basc als drets que «li hagueren pogut correspondre en virtut de la seua història», van ser objecte de discussions maratòniques. En l'acord definitiu van ser fonamentals les contínues negociacions directes entre Suárez i Garaikoetxea, que van superar l'enfrontament existent entre els seus respectius partits, ja que ambdós eren conscients que la no-aprovació de l'Estatut basc haguera suposat el fracàs definitiu de la transició a Euskadi.

Consensuat el text de l'Estatut entre el PNB i el govern espanyol, el referèndum per a l'aprovació per part del poble basc es va celebrar el 25 d'octubre de 1979. La gran majoria dels partits (PNB, PSOE, UCD, EE, PCE) van donar suport al vot afirmatiu, excepte AP (que va demanar el vot negatiu, encara que alguns dels seus líders es van pronunciar a favor) i HB, que, fidel a la seua estratègia antisistema, va preconitzar l'abstenció, adduint que l'Estatut separava Navarra, no reconeixia el dret d'autodeterminació i era un pacte entre l'oligarquia basca i l'espanyola. En el referèndum, l'Estatut va ser aprovat per la majoria de l'electorat basc. La participació va ser d'aproximadament el 60% del cens, i el 90% dels vots emesos van ser favorables, amb només un 3% en contra.

LES PRIMERES ELECCIONS AUTONÒMIQUES AL PAÍS BASC

Aprovat l'Estatut, Euskadi veia confirmada la seua especificitat institucional en l'Estat de les autonomies, accedint a un ampli autogovern, molt superior al de 1936, que seria completat el 1981 amb la recuperació dels concerts econòmics per a Biscaia i Guipúscoa. Encara que a un sector minoritari del nacionalisme

basc va poder semblar un marc legal insuficient, l'Estatut de Gernika es va convertir en un instrument de convivència entre bascos de diverses sensibilitats polítiques, socials i nacionals. Euskadi va aconseguir una àmplia autonomia financera i fiscal, amb institucions pròpies (Govern, Parlament, Tribunal Superior de Justícia, Defensor del Poble, etc.), compatibles amb les Juntes Generals i Diputacions Forals. El País Basc podia així tenir el seu propi sistema sanitari, organitzar l'ordre públic i una policia pròpia (*Ertzaintza*), promoure el bilingüisme i la defensa de l'euscar per mitjà de l'ensenyament i de la ràdio i la televisió públiques, disposant d'un ampli nivell competencial en altres aspectes. Navarra, per la seua banda, es va convertir el 1982, en aprovar-se la Llei orgànica de reintegració i millora del règim foral de Navarra, en una comunitat foral, diferent tant de les comunitats autònomes de règim comú com d'Euskadi, a la qual podria incorporar-se en qualsevol moment, sempre que existira una majoria favorable.

Aprovat l'Estatut, Leizaola, el president del govern basc en l'exili, va tornar a Euskadi i el 9 de març de 1980 es van celebrar les primeres eleccions autonòmiques. En aquestes, el triomf va correspondre al PNB, que va obtenir el 38% dels vots emesos i 25 escons. HB, amb onze escons i el 18% dels vots, es va convertir en la segona força política basca, per davant del PSOE (9 escons i 15%). No obstant això, va decidir no acudir al Parlament basc, que continuava considerant fruit il·legítim d'una reforma viciada en el seu origen. Gràcies a aquesta absència, el PNB tenia majoria absoluta en l'acabada d'estrenar cambra basca, per la qual cosa, l'abril de 1980, Carlos Garaikoetxea va ser triat *lebendakari*, al front d'un govern monocolor del PNB. D'aquesta manera, podia considerar-se tancada la transició a Euskadi i ara només quedava construir en la realitat basca l'edifici dissenyat pel text de l'Estatut.